

Список використаних джерел

1. Військово-інженерний енциклопедичний словник. – Кам'янець-Подільський, ФВП КПНУ ім. Івана Огієнка, 2011. – 346 с.
2. Етимологічний словник української мови: В. 7 т. / [АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.), І.К.Білодід, В.Т. Коломієць, О.Б.Ткаченко та ін]. – К.: Наук. думка, 1982-2006.
3. Пірко В.О. Оборонні споруди в межиріччі Дніпра і Сіверського Дінця / В.О. Пірко. – Український культурологічний центр. донецьке відділення НТШ, східний видавничий дім – Донецьк, 2007. – 176 с.
4. Крип'якевич І. Історія українського війська / І. Крип'якевич. – Частина 1. – Львів: видання Івана Тиктора, 1936. – 288 с.

Summary. The proposed scientific exploration group analyzed oldest military – engineering terms, as well as their etymological analysis formed and described thematic groups identified systemic use in modern terminology military engineering industry.

Key words: military-engineering terms, terminological system of military field fortifications time.

Отримано: 5.10.2012 р.

УДК 811.161.2'373

А. В. Драгомерецька

МІФОТЕОНІМИ ЯК СПОСІБ ПОЕТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ У ТВОРЧОСТІ ЛІНИ КОСТЕНКО

У статті розглянуто реалізацію мовної картини світу засобами використання прецедентних імен – міфотеонімів на матеріалі поезій Ліни Костенко. Виявлено випадки використання прецедентних імен як у денотативному значенні, так і з певними конотаціями.

Ключові слова: мовна картина світу, міфотеонім, прецедентна одиниця, прецедентне ім'я.

Існує думка, що кожному зі світів – фізичному, метафізичному і трансцендентному – відповідає своя картина світу: фізичному – наукова, метафізичному – мовна, трансцендентному – міфологічна, або релігійна картина світу [8].

В основі міфологічної картини світу лежить міфологічний світогляд – «сукупність уявлень, які були сформовані в умовах первісного суспільства на основі образного сприйняття світу» [3].

Значний сегмент міфологічної картини світу складають міфотеоніми – імена античних богів, божеств і героїв греко-латинського походження. Українська дослідниця О. Г. Михайлова відносить міфотеоніми до категорії імен з «відсутнім реальним денотатом» [4, 112]. Д. І. Руденко, автор монографії «Ім'я в парадигмах «філософії мови», зауважує, що «категорія «порожніх» імен, або імен з «порожнім / нульовим» денотатом, означає об'єкти, які реально не існують з точки зору сучасних наукових або сучасних буденних знань» [6, 21, 33]. Але відсутність фізичних референтів (денотатів) не заважає їм бути повнозначними, граматично вираженими лексичними одиницями, які принципово не відрізняються від імен інших реально існуючих об'єктів.

Зважаючи на те, що міфотеоніми відомі більшості носіїв мови незалежно від приналежності до тієї чи тієї лінгво-культурної спільноти і легко впізнаються ними в будь-яких трансформаціях, відносимо їх до категорії прецедентних імен. Прецедентною одиницею, за Ю. М. Карауловим, вважаємо загальновідомий концепт, значущий для тієї чи тієї особистості в пізнавальному й емоційному планах, який має понадособистісний характер, тобто добре відомий і широкому оточенню певної особистості, її попередникам і сучасникам, і, нарешті, такий, звернення до якого відновлюється неодноразово в дискурсі цієї мовної особистості [1, 216]. Прецедентні імена збагачують спілкування, виконують естетичну, прагматичну функції, а також слугують засобами збереження та трансляції культурного коду народу. Частотність їх використання стрімко зростає, що й визначає актуальність їх дослідження.

У цій статті ми розглянемо міфотеоніми як спосіб реалізації мовної картини світу у творчості сучасної української поетеси Ліни Костенко.

Насамперед зауважимо, що значення міфу в літературному творі не тотожне його семантиці в першоджерелі й цілком залежить від задуму письменника. Перехід міфічного образу в поетичний пов'язаний з усвідомленням відмінності між суб'єктивністю процесу пізнання та об'єктивністю дійсності.

У своїх поезіях Л. Костенко використовує міфологічні імена як у денотативному (прямому) так і в конотативному (з додатковим емоційним чи стилістичним забарвленням) значеннях.

Розглянемо декілька прикладів денотативного вживання міфотеонімів:

По сей день Посейдон посідає свій трон. У правиці тримає тризуба. В голубій одиссеї реліктових крон Причайлась і зваба, і згуба («По сей день Посейдон посідає свій трон»)*. За словником античної міфології, Посейдон (гр. Poseidon) – брат Зевса, володар світових вод, Океану, головний бог моря й мореплавства [7, 172]. Зображували Посейдона подібним до Зевса кремезним чоловіком з рибальською острогою – тризубом у руці. Саме таким його зображає поетеса.

Ти знаєш, чому Афіна сама не грала на флейті? Помітила – як негарно, коли надуваються щоки. Вона ту флейту створила... («Флейта Афіни»). Афіна, Атена, Афіна Паллада (гр. Athena, Pallas Athena) – давньогрецька богиня, одне з верховних олімпійських божеств. За міфом, Афіна дійсно створила флейту з оленячої кістки, але побачила своє відображення у воді, як негарно під час гри роздуваються її щоки, та викинула інструмент [7, 45-47]. В цьому випадку можемо говорити не тільки про прецедентне ім'я, але й про прецедентну ситуацію (певну «еталонну», «ідеальну» ситуацію, що колись відбувалася в реальній дійсності або належить до віртуальної реальності мистецтва).

Мигтять в очах рекламні балагани, Світ закидає вудлища антен. Шматка землі немає під ногами, В яку б ще міг упертися Антей («Ми прилетіли вранці у Європу»). Антей (гр. Antaios) – у давньогрецькій міфології велетень, син бога моря Посейдона і богині землі Геї, найвродливіший і наймогутніший поміж гігантами. Згідно міфів, Антей був нездоланий, доки торкався землі, від якої черпав нової сили [7, 33].

Як бачимо, у наведених прикладах міфотеоніми Афіна, Посейдон та Антей використані у прямому значенні, є сигніфікатами конкретних міфологічних істот, не мають жодного оцінного чи емоційного навантаження. Їх зображально-виражальні якості зумовлені власне фактом вибору як дійових осіб творів Л. Костенко.

Значно більшою і, безумовно, цікавішою є група міфотеонімів, вжитих у конотативному значенні. Розглянемо приклади такого вживання:

Танцюй, танцюй, дитино! Життя – страшна корида, На сотню Мінотаврів – один тореадор («Іспанка Карменсіта»). У вірші йдеться про іспанську кориду, в якій замість звичайного бика постає античне чудовисько (Мінотавр (гр. Minotaurus) – за уявленнями давніх греків, люте страховисько з людським тулубом і бичачою головою, якого народила від морського бика дружина царя Міноса Пасіфая [7, 142]). Звичайно, схожість з биком має місце, але вжитий міфотеонім посилює враження про жахливість і непередбачуваність людського життя.

Просто хочеться моря. Ні Скілл, ні Харибд. І богиню із піни, невзуту. Поки танкер якийсь не наскочить на риф й не розіллє муари мазуту (По сей день Посейдон посідає свій трон). Як відомо, Скілла (Спілла) і Харибда (гр. Skylla, Charybdis) у давньогрецькій міфології – це морські чудовиська, які нападали на всіх, хто пропливав Сіцилійською протокою [7, 185, 209]. Символізують серйозні негаразди, загрозу. Герой вірша прагне спокою, хоче оминати будь-які небезпеки і просто насолоджуватися морем.

Батько. Старий Атлант. З могутнього кореня. Шліфований і покорочений тяжкою працею. Мати тримає на собі хату, батько тримає

на собі світ («Зоряний інтеграл»). Атлант, Атлас (гр. Atlas) у давньогрецькій міфології – син титана Япета й Клімени, який брав участь у боротьбі титанів проти Зевса, за що і був покараний: мусив вічно підтримувати небосхил [7, 43]. Поетеса називає свого батька ім'ям одного з наймогутніших і найсильніших велетнів, який здатен був втримати небо. Отже, від батька, який тримає всю сім'ю, залежить її добробут і статок. Цікавим є те, що це не порівняння з міфологічним героєм (відсутні будь-які порівняльні сполучники), а безпосередня констатація.

За нашими спостереженнями, Л. Костенко вживає деякі міфотеоніми і в денотативному, і в конотативному значеннях. Особливо важливі для поетеси оніми, використані нею в декількох поезіях із різним стилістичним навантаженням.

Я кину все. Я вірю в кілометри Обвітрени, задихані і злі. Багато їх у матінки Деметри, Котра була богинею землі («Я кину все. Я вірю в кілометри»); *Від магістралі за два метри, Уся закутана в що є, Сидить бабуся, як Деметра, У відрах моркву продає* («Люблю чернігівську дорогу»).

В наведених прикладах використано ім'я Деметри (гр. Demeter) – сестри, й дружини Зевса, богині родючості, хліборобства та шлюбу [7, 83]. У першому вірші міфотеонім використаний у прямому, денотативному значенні, констатується, що вона була богинею землі. У другому спостерігаємо прецедентне ім'я Деметра з певною конотацією: проста сільська бабуся уся закутана, в що є, яка сидить за два метри від дороги і продає моркву, прирівнюється до однієї з

* Тут і надалі в круглих дужках подаємо назву поетичного твору Л. Костенко.

ключових богинь античної міфології. Завдяки цьому прийому бабуся постає символом врожаю, родючості, а повсякденне життя підноситься до божественного.

Чи й справді необхідно, щоб жінка була мужня? Спасибі вам, спасибі за цей пріоритет. Поетам всіх віків була потрібна Муза. А жінці хто потрібен, якщо вона – поет? («Чи й справді необхідно, щоб жінка була мужня?»); І творять графіку химерну В польотах бриючих низьких Останні Музи постмодерну – Ворони звалищ приміських («Надходить ніч. Думки у неї хмарні»). Музи (Муси, Аоніди (грец. Musai) – у грецькій міфології дочки Зевса й Мнемосіни, богині поезії, мистецтв і наук. Музи були покровительками митців, давали людям мистецтва владу над людською душею, надихали їх творити [7, 145]. Тому ім'я Муз дуже часто згадується, коли йдеться про поезію, що і спостерігаємо у першому прикладі. У другому вірші Музами названі ворони – чорні птахи, які у більшості людей викликають негативні емоції та аж ніяк не надихають на творчість. Тобто стан сучасних мистецтв авторка бачить таким, що їх музами можуть бути лише ворони, які живуть на звалищах. Високе опускається до низького, а божественне стає химерним.

Отже, спостереження над функціонуванням міфотеонімів у поетичних творах Л. Костенко свідчать про те, що ці прецедентні імена можуть вживатися як у своїх «власних» (денотативних), так і в стилістично-забарвлених (конотативних) значеннях. В різних контекстах той самий міфотеонім може нести різне функціональне навантаження, слугуючи засобом точної і водночас образної характеристики особи. Використання цих мовних одиниць має сильний вплив на читача, формуючи його думку щодо описаної ситуації чи конкретної особи.

Прецедентне ім'я, таким чином, постає яскравим виражальним засобом передавання мовної картини світу поетеси.

Список використаних джерел

1. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М.: Наука, 1987. – 261 с.
2. Костенко Л. Вибране / Л. В. Костенко. – К.: Дніпро, 1989. – 559 с.
3. Мифологическая картина мира [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dic.academic.ru/dic.nsf/ruwiki/1039181>.
4. Михайлова О. Г. Міфологічні імена з «порожнім» денотатом як мовна реальність / О. Михайлова // Мовні і концептуальні картини світу. Зб. наук. праць. – Вип. 29. – Київ: ВПЦ «Київський університет», 2010. – С. 185-189.
5. Нікульшина Т. М. Словник номінацій ірреального світу (на матеріалі сучасної англійської та української мови) / Т. М. Нікульшина. – Донецьк: Східний видавничий дім, 2012. – 249 с.
6. Руденко Д. И. Имя в парадигмах «философии языка» / Д. И. Руденко. – Х.: Основа, 1990. – 299 с.
7. Словник античної міфології / Уклад. І. Я. Козовик, О. Д. Пономарів; вступ. стаття А. О. Білецького; відп. ред. А. О. Білецький – 2-е вид. – К.: Наук. думка, 1989. – 240 с.
8. Чуличков А. И. Мифологическое пространство и пространство научных представлений / А. И. Чуличков [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.newscience.ru/konferencia/time-prostr2002/chulichkov-full>.

Summary. The article deals with the realization of the language picture of the world by means of using the mythological precedent names on material of Lina Kostenko's poems. We discovered the cases of using the precedent names both in denotative meaning, and with certain connotations.

Keywords: language picture of the world, precedent unit, precedent name.

Отримано: 15.10.2012 р.

УДК 372.881.116 (477)

В. Ф. Загороднова

СОЦІОКУЛЬТУРНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК ОДИНИЦІ ОРГАНІЗАЦІЇ КРОС-КУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ УЧНІВ-БІЛІНГВІВ

У статті зосереджується увага на необхідності оновлення змісту навчання учнів національних спільнот української мови як державної, що полягає в наповненні соціокультурного компоненту елементами міжкультурного підходу до навчання, посиленні уваги на належній репрезентації національних соціокультурних стереотипів мовленнєвого спілкування.